

hogy megyénk területén 2-3 százalékkal javult a szaktanári ellátottság. Különösen a városokban jelentős a fejlődés. Ez érthető, mert a városokból is sokan járnak ki tanítani, s amikor lehetőség kínálkozik, ezek a kijárók is megpályázzák a városban meghirdetett állásokat.

— Mit jelent a kisvárosoknak és falvaknak a pályázati rendszer?

— Továbbra is gondot okoz ezeknek az iskolákban az ellátása. A megye területén 17 olyan tanyai iskolánál meghirdetett állás volt, amelyet a végzők egyáltalán nem pályáztak meg. A kezdő pedagógusok pályázataiból kitűnik, hogy nem szívesen mennek vidékre. Lehetőségünk volna arra is, hogy utolsó éves jelölteket igényeljük az oktatási intézményekből, de az utolsó éves hallgatók sem szívesen mennek ki falura tanítani. Ezeket az állásokat a kinevező szervek kénytelenek voltak kétszer, háromszor is meghirdetni.

— Hogyan lehetne ezen változtatni?

— A létfeltételeket kellene javítani ezekben az iskolákban.

— Technikailag milyen problémái vannak a pályázati rendszernek?

— Sokszor sem a végző hallgató, sem a munkáltatók nem tartják be a minisztériumi utasításokat. Ezek ugyanis előírják, hogy a végző hallgatók három helyre adhatnak be pályázatot egy időben. Az egyetemek, főiskolák, tanítóképzők a három pályázathoz csatolják a jellemzéseket. Sok olyan végző hallgató pályázott megyénkben, aki csak egyszeri kérelmet adott be. Ez azt mutatja, hogy előzőleg már 3 helyre elküldték pályázatukat, és se szeri se száma az olyan pályázatoknak, amelyeket ennél több helyre is elküldtek. Ebből adódott, hogy néhány hallgató pályázatát egyszerre több helyen is elfogadták. Ez aztán többlet munkát adott a kinevező szerveknek, ugyanis a pályázati bizottságok által elfogadott pályázók az állást sorban lemondták, s emiatt azokat újra meg kellett hirdetni.

Néhány pályakezdésbe próbáltam betekinteni, meghallgattam néhány véleményét. Receptként ezek közül egyiket sem ajánlhatom, hiszen annyi szubjektív tényező befolyásolja a fiatalok pályakezdését. De a különböző vélemények talán elgondolkoztatnak.

LACZÓ KATALIN

Egyetemi testnevelés, egyetemi sport

(Folytatás)

Nagyon fontos a KISZ-alapszervezetek hozzáállása ebben a kérdésben. S hogy van-e igény a tömegsportra? Nem nehéz felfedezni az érintett elég nagyszámú tömegben az esetleges féltékenység és vélt ügyetlenség gátló tényét, amelyet érdemes lenne legyőzni, mert korlátozza, gátolja a természetes mozgásigény kielégítését. Az egészségügyi szempontok mellett nem hanyagolható el a felüdülést szolgáló sporttevékenység sem, s még vizsgaidőszakban is érdemes a szellemi felüdülés érdekében testmozgást végezni. S miért ne szervezzenen történjen ez, hiszen a szervezéssel lehet segíteni a létesítmények hiányának problémáján is.

Megoldást szolgáló javaslatok

Mindenekelőtt döntően fontos a létesítmények biztosítása. Nagyon hasznos lenne a két egyetem és a SZEAC együttműködése, közös tervek, és beruházásokra vonatkozóan, nagyobb terveknél pedig a várossal kooperálva. A SZEAC létesítményei, ugyanis eléggé korszerűtlenek, s önmagában az egyesület nem képes újakat létrehozni, mert anyagi dotációja csak a karbantartásra és a felújításra elég. Az MTS évi tömegsport-támogatását jó lenne úgy elosztani, hogy az az egyetemi tömegsport számára is megfelelő legyen,

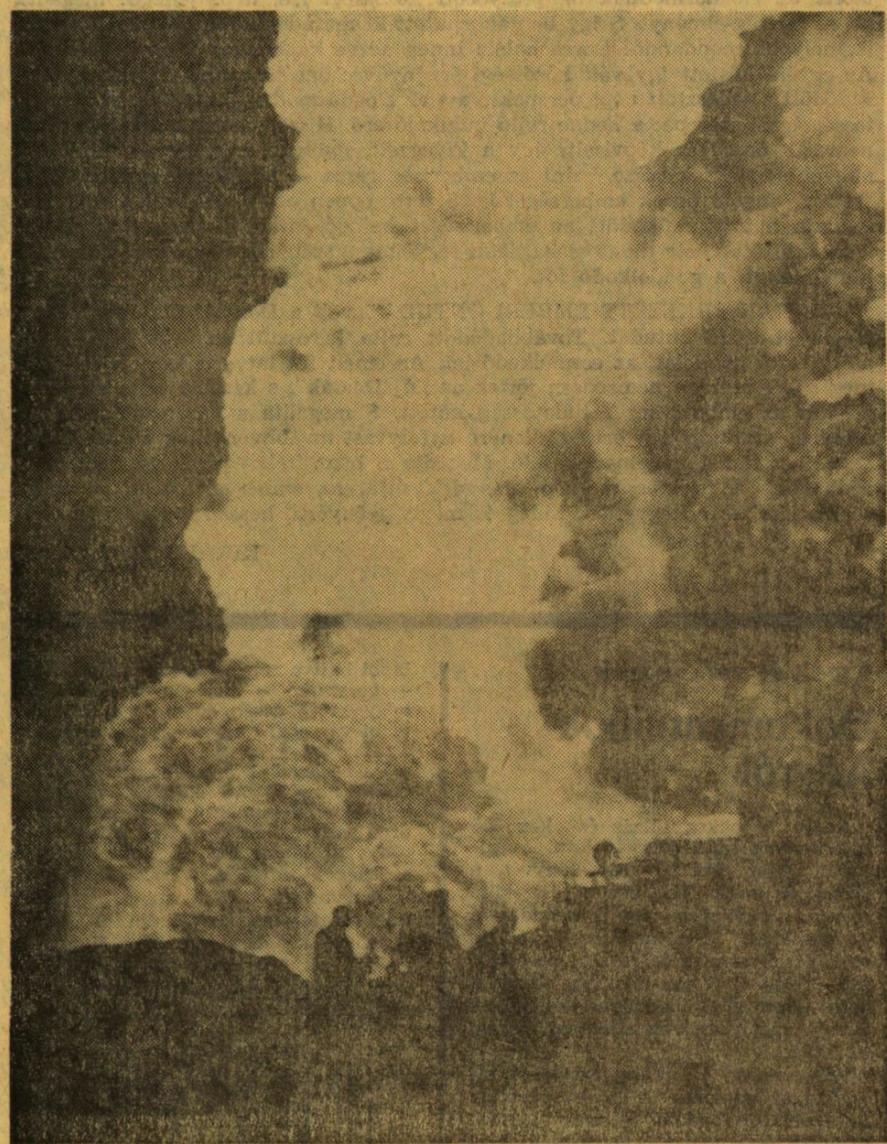
továbbá a SZEAC-nak is többlet kellene erre a célra áldoznia. Az egyetemi sportlétesítmények tervszerű kihasználását illetően meg kell említeni Tari János ésszerű javaslatát: Konkret, úgynevezett sportcsoportokat kellene alakítani, amelyek biztosítanák a szervezett sportolást, edzéseket, versenyek szervezésével, karok között és karokon belül. Ez a megoldás a tömegsport igényeit jobban kielégítené és segítené a SZEAC-nak az utánpótlás felkutatását.

Ezen a ponton a KISZ-nek rendkívül fontos szerepe lenne, különös tekintettel a sportfelelősökre.

Azt hiszem, a testi nevelés fontosságát az egész ember nevelése szempontjából könnyen beláthatjuk. Most, hogy a testnevelés és sportmozgalom, mint tömegszervezet a párt irányítása alá került, jogos reményeket támasztunk a kérdés megoldásával kapcsolatban annál is inkább, mert a JATE és SZOTE MSZMP végrehajtó bizottságai határozatban szögezték le a testnevelés és sport fontosságát a kommunista szakemberképzésben. Kötelezik a párt- és KISZ-szervezeteket az ezzel való fokozottabb törődésre. A vágrehajtó bizottság kétvétenként napirendre tűzi a testnevelés és sport helyzetét. Felhívják a figyelmet, hogy az egészséges nevelésbe beilleszkedve, fontosságának megfelelően kell foglalkozni az egyetemi ifjúság testnevelésével.

Természetesen nem a versenysport erőltetéséről van szó, hanem bizonyos mozgásigény kielégítésének megszerzéséről a tömegsport keretein belül.

ZSEMBERY ANTAL

OLAJTÚZ

Szavay István felvétele

50 ÉVE HALT MEG ADY

Ady Endre, a XX. századi magyar líra forradalmár megújítója 1919. január 27-én, ötven éve halt meg. Összeállítástunkat az egyik legnagyobb magyar költőre emlékezve közöljük.

Megjegyzések Ady egyik verséhez*

Dózsa György lakomáján

*Sebő pajtás, mit szól a gyomrod?
Pajtás, ebeké a vérünk:
Fejünk fölött varjak kárognak.
Pajtás, meghalt a vezérünk.*

*Sebő pajtás, jóllaktunk egyszer.
Holt ember varjaknak étkük.
Pajtás, mi voltunk a rossz varjak.
Mi éhesen széjjeltéptük.*

*Különb volt, mint nyolcvan apátúr.
Szentebb úr nem vala itten,
Úgy trónolt ott, a tüzes trónon,
Mint az egekben az Isten.*

*Gyomrunkban az élet s az átok,
Hajh gyomor, hajh kutya bendő,
Ti vagytok Magyarország sirja
S ti lesztok majd a jövendő.*

*Tréfás gyilkosok csiklandozták
S meghalt komoly, büszke fővel,
Háta mögött egy püspök állott
Szentelt vízzel és füstölővel.*

*Lesz bőjtje a nagy lakomának,
Lesz új vezér és új Dózsa,
Sebő pajtás, ne köpködj: megvált
Bennünket a Dózsa trónja.*

1908 ÁPRILISÁNAK első felében írta Ady ezt a versét. Lehet, hogy Achim András nem sokkal előbb — március 21-én — kelt levelének a hatása alatt, annak kérésére mintegy válaszként. Akkoriban fejezte be sajtóvétségért kirott büntetését a bekési parasztvezér, s megköszönve Adynak feyházba küldött üdvözlő sorait, többek között így írt: „...tehát ismét nyitva a ketrec és mink üvöltöztünk itt a széles nagy rónákon, hogy éhes, hogy nyomorult, hogy árva, — hajh, de gyáva is már a magyar paraszt, — elpusztult, elsenyvedt! Hejh — édes apám, lelke danoló madara, tanáld már ki! danold már ki azt a nótát, amitől egyszer nem is oly régen, oly szépen égtek itt az úri kastélyok és plébániák”. S pár héttel később, ahogy megkapta Ady ezt a levelet: megszületett a *Dózsa György lakomáján* című költemény.

Igaz: a kastélyokat lángra lobbantó, lelkesítő mű helyett a tudatosság versét írta meg Ady. De mindég ennek hiányában vélte megelni ő a paraszti osztály tragédiáját. Azt fájlalta, hogy „nincs zenebona”, hogy „a falu nem haragszik, a falu csak pusztul és néptelenedik”. Fájt neki, hogy „nem fog már kaszárt a paraszt”, hanem csak „koldul”, alázódik. Fájt, hogy ha néha ki is egyenesednek a megtört gerincek, akkor is csak értelmetlen tettek, anarchisztikus lázongásokra van már erő bennük. Kérdéses volt előtte, hogy „lesz-e valami haszna is a haladásnak” az ilyenfajta megmozdulásokból. Fájlalta a tudatosság felöltő hiányát. „Be kár — jegyezte meg egy papokat elűző falusi mozgolódás híreit hallva —, hogy ez a szép forradalmi néperő hűjjával van a vezetésnek, a kemény, együttes, kultúra- és szabadságcsináló felhasználásnak”. S Achim levelére mintegy válaszként erről az általa legfontosabbnak tartott kérdéstről: a tudatosságról írt. Illetve ehhez a mondanóhoz a választott téma, a dózsai „lakoma”. A forradalmár magányát, a tudatos élet magányát jelenítette meg a saját katonáitól széttepett parasztvezér. A szó szoros értelmében a tudatosság-hiány ölte meg őt: a vak, ostoba, vandáli ösztönök falták a testét. A paraszti megmozdulások tragédiája látszott: a hiányzó tudat, a rontó ösztönösség. A lényegről vallott a szélsőségesen egyenítő, kielező kép.

Ascher Oszkár, kinek egyik kedves műsorszámája volt ez a költemény: a „két kuruc beszélget” típus egyik korai darabjának fogta fel a verset: „drámai párbeszédnek”. Úgy adta elő, mintha ketten állnának egymással szemközt „egy öntudatosabb, kemény parasztforradalmár” s egy kétségbeesett, sírásra hajló, megviselt vitéz. S a megszólítások gyakorisága, a folyvást visszatérő „pajtás”, „Sebő pajtás” név, és a felöltő szaggatottság, az ugráló szerkesztés mintha igazolta is volna némileg ezt az elképzelést. Viszont mégsem lehet csupán véletlennek tekinteni azt, hogy a látható nyelv (ellentétben a „két kuruc beszélget” típusú versekkel) sehol semmilyen formában sem jelzett dialógust; ellenkezőleg: szembeötlően egybemosott. Az írói szándék tükröződött ebben. Eppen, mint az *Esze Tamás komája* nem beszélgetés, de álcázott monológ, vak dialóg volt ez a költemény is. Tévedett Ascher, mi-for párbeszédből eredeztette belső tépettségét. Nem a beszélgetés, de a hangos gondolkodás, a vívódás szaggatottsága volt ez. Olyan fajta felzaklatottság, melyhez elválaszthatatlanul hozzátartozik a néma döbbenet, az önmagába néző keserű töprengés. S ez a sajátos szaggatottság, — *reflexív rapszódikuság* — jellemezte mindenekelőtt a költemény hangulatát. Ez jelentette központi formáló elvét.

ERRE A REFLEXÍV rapszódikuságra utalt rögtön a költői indítás: az élre dobott, választ nem váró, tépelődő kérdés: „Sebő pajtás, mit szól a gyomrod?” S a szakasz folytatása csak tovább fokozta ezt a kezdetet. Mozaik-jellegű volt a szerkesztés. Ugrálón, messziről kerültek együvé az egyes mozzanatok, mintha csak valamifajta belső tudatsodrast lefényképező, sajátos monológ — monologue interieur — lett volna a vers. Egy reflexív jellegű értékelő mondat követte a nyitó tépelődő kérdést („Pajtás, eb-ké a vérünk”),

(Folytatás a 6. oldalon.)

* Király István Kossuth-díjas tanszékvezető egyetemi tanár, az irodalomtudományok doktora, az Ady-Emlékbizottság tagja a szerkesztőség kérésére engedte át a Szegedi Egyetemnek közlésre e tanulmányát, rövidesen megjelenő Ady-monográfiájának egy részletét. Király professzor 1957-59 között tudományegyetemünk oktatója volt.

(Folytatás az 5. oldalról.)

majd egy leíró tény-megállapítás jött („*Fejünk fölött varjak kárognak*”), s végül egy szomorú, történeti közlés („*Pajtás, meghalt a vezérünk*”). Gyorsan, ötletszerűen váltogatták egymást az előadásmód eltérő formái — kérdés, reflexió, leírás, közlés — s váltogatták egymást a közölt tartalmak is, jelezve mintegy a reflexív jellegű felzaklatottságot, a belső töprengést. S erről hozott hírt a vers egésze is. Rapszódikusán s gyorsan cserélődtek a deskriptív és az emlékező részek. A jelenből (1. versszak) a múltba (2–4. vsz.), majd újra a jelenbe (5. vsz.) ugrott a költemény, hogy végül a jövőbe szökjék (6. vsz.). Hányódott ide-oda a tépett gondolat, mint mikor kétségbeesetten töpreng az egyén.

S megszakadt a folyamatosság magukon az egyes részekben belül is. Éles cezúra választotta ketté pl. az emlékező részt. Dózsa halálát viszonylag hosszasan, részletezőn írta le a vers, majd feltolul reflexív elemek szaggatottan, bevágásszerűen, gyöttrőde közölték a címben kiemelt lényegi eseményt; a „lakoma” hírére. Ascher nem véletlenül sejtett párbeszéd-váltást itt: annyira hézagossá volt az egybeillesztés:

*Sebő pajtás, jóllaktunk egyszer,
Holt ember varjaknak étkük.
Pajtás, mi voltunk a rossz varjak,
Mi éhesen széjjeltéptük.*

Pedig nem két más-más jellemű hős beszélt — ahogy Ascher vélte — de ugyanaz a személy. Csak épp a válság mélypontján: itt vált legkirívóbbá a benne élő, riadt töprengés. Hosszú szótagok s ritmus-váltások nehezítették el a szakasz menetét. Előtérbe ugró é-kkel átkozódott, sirt a költemény.

S nemcsak a sajátos szaggatott szerkezet, a mozaikszerű kompozíció, de töprengő, elrövedő, belső tépettségre, reflexív rapszódikuságra utalt a maga nyugtalan hullámzásaival a ritmus menete is. A töprengő jellegnek megfelelően hosszú szótagok jelentették a túlnyomó többséget (70,6%), s az izgatótosságot visszatükrözön — részben hangsúllyal kihozott — dachtilusi sorok váltották fel olykor a jambusi menetet (ld. pl. „*Szentebb úr / nem vala / itten*”); máskor meg sor-közepén ugrott át emelkedőből ereszkedőbe a ritmus (ld. pl. *Különb / volt mint / nyolcvan apát úr,*) vagy pedig ciklikus anapszotuszok tépték a nyugalmat (ld. pl. *Lesz bőjtje a nagy / lakomájnak*). Kavart volt a vers nyelvi zenéje, de ugyanakkor szabályosan osztódtak a sorok, szinte magyarosan is lehetett volna ütemezni őket. S egyrészt ez, másrészt a névszók — főleg a főnevek — felülő többsége (a szavak majd 40%-a főnév volt) harmadrészt pedig a nominális, ill. a nomino-verbalis állítmányú mondat szerkesztés a zaklatottságban is érzékeltette, hogy nem annyira az érzelmek, sokkal inkább a gondolatok megkavartsága volt a költeményé. Reflexív rapszódikuság volt ez. Gondok közt hányódott a megviselt lélek, s maga elé nézett vívódón, töprengőn. Fogódzót keresett a kiüttlanságban: kereste mintegy sorsának értelmét.

S ez a hangulati tér, a reflexív rapszódikuság nem önmagáért volt. Ez illett az ábrázolt lírai szituációhoz, a megjelenített határhelyzethez. Kérdő, vallató, kiélező percet, csatavesztés utáni pillanatot vázolt fel versében a költő. Véget ért a harc, meghalt a vezér. Varjak szálltak károgon a hadi mező felett. S emberségükben a végsőkig alázva Dózsa húsát falták az éhez vitézek. S ekkor — közvetlenül ennek a „lakomának” nyomán — szólalt meg közülük az egyik. Önkinzón, töprengőn. Idézte a vezér s a katonák útját; megidézte az alternatívát: az eltérő döntést.

KÉTFAJTA EMBERI MAGATARTÁS lehetőségét hozta felszínre ugyanis a kiélező helyzet: a végső csatavesztés. Ami a harcok felfelé menő szakaszában nem vált el egymástól, itt most elkülönült. A lelkesedés mámoros, könnyű napjaiban, a közelinek érzett jövő felé menve még együtt vonulhatott a tudatos forradalmiság s az ösztönös lázadás. De a bukás rostált. S annak megkínzó, nehéz perceiben a „hogyan tovább”-ra kétféle válasz jött. Megérkezett egyrészt az ösztönös életkezdés felelete: az önelárulás, a vezér húsát marcangoló póroké, az állat-embersége. S másfelől megjött a forradalmár lélek szép, büszke válasza: a Dózsa György-i válasz, a felemelt fejű lét. S ez az ellentét — az ösztönös élet és a tudatos — szötte át a verset. Ez jelentette a központi mondanót.

Állati létre utaló szavakat kapcsolt össze a szétszórt paraszti hadakkal versében a költő: „*Pajtás ebeké a vérünk: — Fejünk fölött varjak kárognak*” — vallott a főhős szomorún magukról. A varjakéval, a kóbor ebekével azonosította önnön sorsukat. S egyetlen konkrét testi mozzanat látszott itt csupán az emberekből: feltűnt a *gyomor*. Azzal indult a vers. „*Sebő pajtás, mit szól a gyomrod*”. — hangzott az első sor. S ismétlődő szóként ez fordult háromszor is elő. S végső alakjában mint *bandó* jelent meg: „*Hajh, gyomor, hajh, kutya bandó*”. A szóhangulat vallott: egyértelműen jelezte ez, hogy a kérdőzők létével, az állati léttel azonosult itt az alázott emberé. Ahogy az önvád keserűn, öntépon gondolatilag is megfogalmazta: „*Pajtás, mi voltunk a rossz varjak. — Mi éhesen széjjeltéptük*”. S ezzel az úttal szemben ott állt a Dózsaé: az elaljasodó, ösztönös élettel mintegy feleselőn felfénylő tudatosság.

A külső megjelenítés már egymaga erre a központi ellentételre utalt: beszélt a leírás. A katonák lényéből — mint már szó volt róla — egyetlen fontos testi mozzanatként a gyomrot emelte ki csupán a költemény. Dózsaéban viszont más valami látszott: a gondolkodó fő. „*S meghalt komoly, büszke fővel*” — zengtek a szavak. Az ő útja nem az állati lét felé — más irányba vitt; a valóság szavai tüntek fel mellette. „*Különb volt, mint nyolcvan apátúr — szentebb úr nem vala itten*” — vallották a sorok. S végül mindezt mintegy kitéjesítve: Dózsa istenné nőtt. „*Úgy trónolt ott a tüzes trónon, — Mint az egekben az Isten*” — hangzott róla a szó. Alliteráció szötte át ezeket a sorokat: ismétlődtek a t-k. A szavak díszsortúze volt ez: tisztelgés az emberi nagyság előtt. A tüzes trón a szenvedés helyéből — mint később (s nem utolsósorban talán épp ennek a versnek a hatása alatt) Derkovits metszetén — ünnepi helyé, jelképpé változott. „*Tréfás gyilkosoktól*”, „*szentelt vízzel és füstölővel*”, ördögöt űző papoktól kísérve megjelent az igazi emberség, megjelent — az oly jellegzetes adys szót használva: — az *istenülő ember*: feltűnt a tudatos lét.

Kiélező, ellentétező volt az emlékező részben a képi beállítás. Mindenki mozgott, cselekedett: „*csiklandozták*” a „*tréfás gyilkosok*”, álltak füstölőt lóbálva, szentelt vizet hintve közben a papok s vonultak marcangolva vezérük húsát az űzött katonák. S Dózsa mindvégig passzivitásra kényszerülve csak űlt, ő csupán meghalni tudott. S mégis, ebben a mozdulatlanságban is, ő képviselte az emberhez illő igazi tettet, ő képviselte az emberi lényegét: a tudatosságot, az ösztönökön úrrá levő lelki fegyelmet. Ő őrizte meg s ő képviselte az emberméltóságot.

KÉT IRÁNYBA VEZETETT a vers tanúsága szerint nehéz, vallató szituációban az egyes ember útja, az emberség útja: lehetett menni az „állati” s az „isteni” lét felé, lehetett élni a gyomor s lehetett élni a fej törvényei szerint. S a *bandó*be torkolló, önfeladó, alázkodó úttal, az ösztönösség útjával szemben a vers a másik útnak, a dózsa útnak, az emelt fő útjának a dicséretét zengte. Maradékalanul érvényesült a művészi forma hangsúly-elosztó, értékelő szerepe. Más volt a poétikai jellege annak a két szakasznak, hol Dózsa-ról beszélt a költemény, mint a többinek. Ünnepvé váltak itt a sorok. Archaizáló, népiesítő fordulatok tünnek fel („*Szentebb úr nem vala itten*”), meg sokasodott a jelzőknek a száma (a szavaknak több mint egyötöde belőlük telt ki, míg a többi szakaszokban alig 5% volt csak az arányuk) lassúbb üteművé váltak a mondatok: ha egyébként átlagban hat — itt csupán négy tagmondatból állt egy-egy szakasz; keményebbé, feszesebbé tette a stílust a kon-

szonansok megnövekedő száma s a világos hangok sűrűbb sorjázása. De ugyanakkor az érdességet, a kiáltó jelleget elkerülendő lágy, simogató hangok — *lek* s *nazálisok* — ugrottak előre. S ha a vers más részeiben a reflexív rapszódikuság törvényeinek megfelelően — botlatón, elnehezítően — a tézisére esett inkább a hangsúly: itt az ariszton nyugodott. Megsokasodtak a lassító hosszú szótagok: szpondeizált a vers; s a soroknak majd fele — részben hangsúllyal kihozott — dachtilusokkal ritmizálódott (ld. pl.: „*Mint az egekben az | isten*”, „*Szentelt | vízzel és | füstölővel*”). Az ünnepvé váló nyelvi zenének valló jellege volt. Hódolt az értelmetlenné vált, önmegalázó sors az értelmes élet s az értelmes halál szépsége előtt. Meghajlott az önmaga szűgyenét felmérő, fájó, ösztönös lét az emberi tudatosság előtt.

A tudatosság volt a vers eszmei főhőse: s az éltette a belső lírai mozgást is. Nem azért kellett a költemény hangulati alapját megadó reflexív rapszódikuság, hogy a kiélező, döntésre szorító határhelyzet ezzel is jelződjék; tükröztesse ez egyben a lélek belső útját, a főhős fejlődését: útját az ösztönösségtől a tudatosság felé. Hisz közvetlen a kétségbeesés-diktálta, ösztönös vad tett, a „lakoma” után kezdett el szólani a költemény képzelt paraszti hőse. Erre utalt már egymagában a forma egyik arca, a reflexív rapszódikuság egyik oldala: a szerteáradó, vak izgatottság is: ez még a lentel, az ösztönös léttel kötött együvé, a pánik ízet hordta. De ugyanakkor a reflexív rapszódikuság másik oldala: a töprengő jelleg már más irányba utalt. Ez már jelezte, hogy maga elé nézőn, gondolkodva élt immár az egyén, megjelent a tudat, a József Attila-i hűvös eszmélet, s oldódhatott így a kiüttlanság; oldódhatott a reménytelenség:

— — — — —
*Ti vagytok Magyarország sírja
S ti lesztek majd a jövődő:*

*Lesz bőjtje a nagy lakomának,
Lesz új vezér és új Dózsa.
Sebő pajtás, ne köpködj: megvált
Bennünket a Dózsa trónja.*

— hangzott a költemény befejezése. Végső rímpárként is egybecsengett (... *Dózsa — ... trónja*) s mint záró szintagma külön is hangsúlyt kapott a *Dózsa trónja* birtokos kapcsolat. S ez a művészi nyomaték tartalmazta köztül: az izzó vastrónus szimbólumát nőtt; megszentelte, jelképpé tette az ösztönök vak rémületén győzni tudó, messzire néző emelt, büszke fő. S együvé kerülhetett így a két szélső véglet: „*Magyarország sírja*” és a „*jövődő*”, együvé kerülhetett a teljes elesettség és a biztató remény. Hidat vert köztük a felnövekvő gondolat, a lelki fegyelem; hidat a Dózsa trónusából szétáradó erő: a tudatosságé. S felfénylőtt a vers végén a jövő.

A KÖLTŐ EGYIK LEGNAGYOBB művészi bravúrja volt ez a jövővel való merész, írói zárás, ez a hatalmas hangulati ugrás, mely a mélyponton, a legnagyobb megalázottságban is a *lesz-t* tudta mondani. S ennek a fordulathoz művészi hitelesítésében el nem hanyagolható tényezőt jelentett egy formai elem: innen nézve válik érthetővé a sorokat átható erős népiesség. Mert hangsúlyozottan a népiesség jegyében volt megformálva végig a vers. Az jellemezte már a pusztá münemet is: népies helyzetdal volt a költemény; egy népi figurának, Dózsa egyik vitézének a szavaival s az ő perspektívájából adta elő benne a szerző az eseményt. S nemcsak a műnem s a választott perspektíva, de népi jellegű volt a vers egésze is. Az összetartozás érzése vonult át rajta, érződött az emberi szolidaritás, érződött a *mi*. Idézte ezt a folyvást megismételt, múltból üzenő régi katonaszó, a *pajtás* megszólítás. Idézte a fel-feltűnő régiesítés (*vala*), idézte egy-egy lazább és nyersebb, zökentő, népi szó (*itten*, *bandó*, *köpködj*). S idézte a verset átható személyrag: a többesszám első. Nem volt magányos itt még a tüzes trónra szegzett Dózsa sem. Mint „*vezérünkről*” szólott róla a költemény. Befogta őt is a többes első néma sodrása, a rejtett ölelés. Helyreállított a vezér s katonái között a megszakadt egység. Dózsa hadserege a népiesség révén ismét egésszé nőtt. Jelen volt a versben az óvó közönség. Jelen az emberiség.

Megszakadt viszonylatokat állított helyre, létező kapcsolatokat érzékeltetett az előadásmódnak hangsúlyozott közösségi íze, népi jellege: megadta az emberiség-élményt. S így bontakozhatott ki maradéktalanul a verset átható legmélyebb mondanó: Dózsa halála innen nézve kapta meg a maga értelmét. Az egyéni hőstett így vált közösségi érvényűvé: öncélú tettből értelmes tetté. Érződött a választott népi perspektíva s az előadásmód népiessége révén a tudatosság igazi szerepe: a benne rejlő indukáló erő. Hiszen a maga helytállásával nemcsak önmagát képviselte így a kivégzett, gyöttrött hős, de — mint egy nagyobb egésznek része, mint az emberiség része — képviselte egyben az őt szétmarcangoló pórok emberségét is. S tette éppen ezért nem volt hiábavaló. Példája hatott: működött az emberiséget befogó, titkos áramkör. Élesztette a megkínzott vezér tudatossága, lelki fegyelme a szétzilált hadakban a vesztett humánusmot, a gondolkodó főt.

KORÁN ÉRKEZETT EMBERI ÖNTUDAT volt a Dózsaé? De ugyanakkor mégis ébresztő öntudat. Továbbadódott rajta keresztül az örök stafétabot: az erjesztő gondolat, az eszmélkedő lét. Az emelt főt látva emelte fejét újból meg újból minden nemzedék; jöttek az „új Dózsa”, s készült a legnagyobb: készült az emberiség. A tudatosság kötött. S megadta a garanciát rá, hogy minden fáradság s letörtség ellenére is folyvást továbbvonulnak Dózsa hadai, az ember hadai a holnapok felé. Megadta a biztosítékot rá, hogy nem fejeződik be a tudatosság szép, meredek útja, az emberiség útja: a világ-történelem, ez a kegyetlen, hideg és mégis gyönyörű, hosszú menetelés.

KIRÁLY ISTVÁN

Arcok és vallomások

Dokumentumok Adyról

Annyi barokkos túlzás és kendőző patetikusság után jólesett látni és olvasni Vezér Erzsébet Ady-könyvét, a versek és vallomások közötti összekötő szöveg tárgyilagos, rövid mondatait. Egyáltalában, jó olvasni az Arcok és vallomások sorozat könyveit, mert igazak és szépek. S van még egy előnyük: bárki könnyen és haszonnal forgathatja őket a filológustól az általános iskolai tanulóig.

Főleg akkor, ha utólag máshol is ellenőrizni az adatokat. A könyv egyetlen ünneprontó mondata — mely lektori, nyomdai és kiadói hanyagságra utal — „Mikor Ady Endre megszületett, 1887. november 22-én...” Jó lenne, ha a filológusi pontosság nemcsak az írókra nézne lenne kötelező, mert akkor három

lapot hajtva nem mosolyodnánk el ilyen — bosszantó — előzmények után azon, hogy „1888 őszén édesapja a legközelebbi városba, Nagykárolyba vitte diáknak...”

De ne legyünk aprólékosak: az évfordulóhoz méltó Ady-könyvet vehetünk kezünkbe, dokumentumkönyvet az ezerarcú Adyról. És meg kell köszönni a könyv írójának azt is, hogy, amikor szükséges, túllép a száraz objektivitáson: nemcsak az élet, a költészet titkainak megfejtését is vállalja. A könyv jónéhány képéhez hasonlóan. Vezér Erzsébet sok koncepciózus megfogalmazása is ünnepi meglepetés: ismét gazdagodtunk.

